

## **GIDROSFERA HAQIDA UMUMIY MA'LUMOT. DUNYO OKEANLARI.**

**To'ychiyeva Dilnoza, Shabbozova Zarnigorbibi,**

**Alijonova Zuhaxon, Xamidova Muhlis**

*Andijon davlat pedagogika instituti pedagogika fakulteti*

*Boshlang'ich ta'lim yo'nalishi 3-bosqich 305-guruh talabalari*

**Matkarimov Joxongir Solaydinovich**

*Boshlang'ich ta'lim kafedrası o'qituvchisi*

**Annotatsiya:** Ushbu maqolada gidrosfera tushunchasi, uning tarkibi, Yer yuzasidagi suvlarning taqsimlanishi va ahamiyati yoritilgan. Gidrosferaning inson hayoti, iqlim, biologik muhit va global ekologik jarayonlardagi o'rni tahlil qilingan. Shuningdek, gidrosferani muhofaza qilish zarurati va suv resurslaridan oqilona foydalanish masalalari ham ko'rib chiqilgan. Maqola o'quvchilarga gidrosfera haqida umumiy bilim berish hamda ekologik ongni shakllantirishga xizmat qiladi.

**Annotation:** This article provides an overview of the concept of the hydrosphere, its composition, the distribution of water on Earth, and its significance. It analyzes the role of the hydrosphere in human life, climate regulation, the biological environment, and global ecological processes. The article also addresses the importance of protecting the hydrosphere and the rational use of water resources. It aims to provide readers with general knowledge about the hydrosphere and promote environmental awareness.

**Аннотация:** В статье дается обзор концепции гидросферы, ее состава, распределения воды на Земле и ее значения. В ней анализируется роль гидросферы в жизни человека, регулировании климата, биологической среде и глобальных экологических процессах. В статье также рассматривается важность защиты гидросферы и рационального использования водных ресурсов. Она направлена на предоставление читателям общих знаний о гидросфере и повышение экологической осведомленности.

**Kalit so'zlar:** gidrosfera, iqlim ,dunyo okeanlari, Yer , suv , Yer sharida sunning aylanishi,dunyo okeaning tabiiy resurslari, global,ekologiya, suv resurslari.

**Gidrosfera-** bu Yer yuzasida mavjud bo'lgan barcha suvning umumiy nomlanishi, jumladan, okeanlar, dengizlar, daryolar, ko'llar, muzliklar, nam tuproqlar va yer osti suvlar. Gidrosfera Yerning muhim qismi bo'lib, hayot uchun zarur bo'lgan suv resurslarini tashkil qiladi. U okeanlar, dengizlar, daryolar, ko'llar, yer osti suvlari, muzliklar va atmosfera bug'laridan tashkil topgan. Gidrosfera Yer yuzasining qariyb 71 foizini egallaydi va hayotning mavjud bo'lishida muhim rol o'ynaydi.

**Gidrosferaning tarkibi:** Gidrosferadagi suvlarning katta qismi — taxminan 97,5 foizi sho'r suv bo'lib, asosan okean va dengizlarda joylashgan. Qolgan 2,5 foizi chuchuk

suv hisoblanadi. Ammo bu chuchuk suvlarning ham asosiy qismi muzliklarda (taxminan 69%) va yer ostida (taxminan 30%) jamlangan. Faqatgina 1% chuchuk suv daryolar, ko'llar va atmosferada mavjud bo'lib, insonlar va tirik organizmlar uchun bevosita foydalanishga yaroqlidir.

**Gidrosferaning roli.** Gidrosfera turli biologik, fizik va kimyoviy jarayonlarda faol ishtirok etadi:

Iqlimga ta'siri: Suv bug'lanishi va yog'in-shamol jarayonlari global iqlim tizimining ajralmas qismlaridir.

Tiriklik uchun zarurlik: Barcha tirik organizmlar suvga muhtoj. Suv moddalar almashinuvi, oziqlanish va yashash uchun asosiy manbadir.

Yer yuzasining shakllanishi: Daryo va yomg'ir suvlari tog'larni yemirib, vodiy va tekisliklar hosil qiladi.

Inson faoliyati: Qishloq xo'jaligi, sanoat, energetika va ichimlik suvi bilan ta'minlashda gidrosferaning ahamiyati beqiyos.

**Gidrosferani muhofaza qilish zarurati.** Zamonaviy davrda gidrosferaga inson faoliyati sababli katta zarar yetmoqda. Suv resurslarining ifloslanishi, ortiqcha foydalanish, plastik chiqindilar va global isish oqibatida gidrosfera muvozanati buzilmoqda. Shu sababli, suv resurslarini tejash, qayta ishlash va tabiiy muhitni muhofaza qilish dolzarb masalaga aylangan.

**Dunyo okeanlari** — Yer sayyorasining eng katta va eng muhim tabiiy resurslaridan biridir. Ular sayyoramiz yuzasining qariyb 71 foizini egallaydi va global iqlimni boshqarishda, kislorod ishlab chiqarishda hamda biologik xilma-xillikni ta'minlashda beqiyos ahamiyatga ega. Okeanlar nafaqat tabiiy go'zallik va boylik manbai, balki insoniyat hayoti uchun ham muhim ahamiyat kasb etadi.

**Okeanlarning tasnifi.** Dunyo bo'yicha beshta asosiy okean mavjud:

1. Tinch okeani – Yer yuzidagi eng katta va eng chuqur okean. U Osiyo, Avstraliya, Amerika va Antarktida bilan chegaradosh.

2. Atlantika okeani – Ikkinchi eng katta okean bo'lib, Yevropa va Afrikani Amerikadan ajratib turadi.

3. Hind okeani – Asosan janubiy Osiyo, Afrika va Avstraliya bilan chegaradosh bo'lib, issiq suvlariga ega.

4. Shimoliy Muz okeani – Yer yuzidagi eng kichik va eng sovuq okean. U asosan muzlar bilan qoplangan.

5. Janubiy (Antarktika) okeani – Antarktida atrofini o'rab turgan, nisbatan yaqinda rasman okean sifatida e'tirof etilgan suv havzasi.

**Okeanlarning ahamiyati.**

1. Iqlimni tartibga solish – Okeanlar quyosh energiyasini yutib, issiqlikni saqlaydi va global iqlimni barqarorlashtiradi.

2. Biologik xilma-xillik – Okeanlar millionlab tirik organizmlar, shu jumladan baliqlar, dengiz sutemizuvchilari, o‘simliklar va planktonlar yashash joyidir.

3. Kislorod manbai – Okeanlardagi fitoplanktonlar fotosintez orqali kislorod ishlab chiqaradi, bu esa insoniyat uchun zarur.

4. Transport va savdo – Deyarli barcha xalqaro savdo yuklarining asosiy qismi okeanlar orqali amalga oshiriladi.

5. Turizm va dam olish – Ko‘plab sohilbo‘yi hududlar sayyohlarni jalb etuvchi maskanlarga aylangan.

**Ekologik muammolar.**Afsuski, okeanlar bugungi kunda bir qator ekologik muammolarga duch kelmoqda:

Plastik ifloslanish – Har yili millionlab tonna plastik chiqindilar okeanlarga tushadi. Iqlim o‘zgarishi – Okean suvlari isiydi va kislorod darajasi kamaymoqda. Neft to‘kilishi – Dengizdagi texnogen avariylar natijasida okeanlar ifloslanadi. Biologik resurslarning kamayishi – Haddan tashqari baliq ovlash natijasida dengiz hayvonlari soni keskin kamaymoqda.

**Xulosa.**Gidrosfera — hayot manbai va sayyoramizdagi eng muhim tabiiy tizimlardan biridir. Uning tabiiy holatini saqlash va undan oqilona foydalanish bugungi va kelajak avlodlar uchun zarur. Har bir inson suvning ahamiyatini chuqur tushunib, tabiatni asrashga o‘z hissasini qo‘shmog‘i lozim. Dunyo okeanlari insoniyat hayoti, global ekotizim va sayyoramiz iqlimi uchun beqiyos ahamiyatga ega. Ularni asrash, muhofaza qilish va barqaror foydalanish har bir insonning vazifasidir. Zero, okeanlar sog‘lom bo‘lsa — Yer sayyorasi ham sog‘lom bo‘ladi.

### **Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:**

1. Абдуллаев Н.А., Рахматов А.Р. Жаҳон табиий ресурслари ва экологик муаммолар. – Тошкент: «Fan va texnologiya», 2018.
2. Хожиев Ш. Экология асослари. – Тошкент: O‘zbekiston Respublikasi Fanlar akademiyasi nashriyoti, 2019.
3. Giesen, W. et al. Hydrosphere and the Environment. – Springer Science & Business Media, 2013.
4. U.S. Geological Survey (USGS). The Water Cycle (Hydrologic Cycle). – <https://www.usgs.gov>
5. Gleick, P.H. Water in Crisis: A Guide to the World's Fresh Water Resources. – Oxford University Press, 1993.
6. Алиев А. Жамият ва табиат ўртасидаги мувозанат. – Самарқанд: «Зарқалам», 2020.
7. Hasanov, I. (2020). Tabiiy geografiya asoslari. Toshkent: O‘qituvchi nashriyoti.
8. National Geographic Society. (2023). Oceans. <https://www.nationalgeographic.org/encyclopedia/ocean/>

9. World Ocean Review. (2021). Living with the oceans – A report on the state of the world's oceans. <https://worldoceanreview.com>
10. NOAA (National Oceanic and Atmospheric Administration). (2022). Ocean Facts. <https://oceanservice.noaa.gov/facts/>
11. Anderson, J. (2019). Introduction to Oceanography. OpenStax CNX.
12. Matkarimov, J. S. (2024). PREZI SAYTIDA TAQDIMOT TAYYORLASHNING DASTLABKI TUSHUNCHALARIGA OID. INTERNATIONAL SCIENCES, EDUCATION AND NEW LEARNING TECHNOLOGIES, 1(12), 42-46.
13. Matkarimov, J. S. (2024). TA'LIM MASHG 'ULOTLARIDA ZAMONAVIY AXBOROT KOMMUNIKASIYA TEXNOLOGIYALARI DASTURLARINI QO 'LLASH.
14. Matkarimov, J. S. (2024). TA'LIM MASHG 'ULOTLARIDA ZAMONAVIY KOMPYUTER DASTURLARINI QO 'LLASH.
15. Solaydinovich, M. J. (2024). THE VIEWS OF UZBEK AND FOREIGN SCIENTISTS ON THE FORMATION OF NATURAL SCIENCES. Multidisciplinary and Multidimensional Journal, 3(3), 44-48.